

Kutyák a természetvédelemben

Komoly veszélyt jelent a ragadozó madarakra a közelmúltban elharapódzott illegális mérgezési hullám. Az elmúlt években több mint 1000 védett és fokozottan védett madár teteme került elő, nagyrészt szándékosan elkövetett mérgezések következtében. Sajnos a valós pusztulás ennek többszöröse a természetvédelmi szakemberek, így az esetek többségében esélye sincs cselekedni az illetékes hatóságnak. Ezek a nemzetközi szinten is kirívó természetkárosítási esetek komolyan veszélyeztethetik a több évtizedes természetvédelmi munka eredményeként stabilizálódott hazai parlagisas-állományt.

Ebből kifolyólag „A parlagi sas védelme Magyarországon” (LIFE10NAT/H/019) elnevezésű LIFE-projekt egyik fő célja az ilyen esetek feltárása, és az elkövetők felelősségre vonása.

Természetvédelem

© Kiss Ágnes

A PROJEKT KERETÉBEN A hagyományos terepi ellenőrzések mellett ösztönözünk a speciálisan erre a célra kiképzett mérgezés- és tetemkereső kutyák egy-egy járőrözése a sasok ismert terítóriumain, megtelepedési helyein, valamint a korábbi mérgezéses esetek helyszínein, hogy az elpusztult madarakat, illetve a mérgezett csálékeket még nagyobb eséllyel megtaláljuk. A terepi ellenőrzések mellett fontos feladat a rendőrségi nyomozások segítése, a mérgezésekhez használt betiltott vegyszerek megtalálása a házkutatások, gépjárművek átvizsgálása során.

A kutyával történő ellenőrzéseket Spanyolországban sikeresen alkalmazták a mérgezéses esetek felderítése és visszaszorítása céljából, azonban a környező országokban és hazánkban ez az első ilyen kezdeményezés, amely ha megfelelő eredményekkel szolgál, akkor akár más szervezetek, hatóságok és a környező országok szakemberei számára is követendő példa lehet.

Kutyák a természetvédelemben

A kutyák képesek bármilyen olyan anyagot, tárgyat vagy élőlényt megtalálni, amihez megfelelő szagot lehet társítani. Ez rengeteg, eddig kiaknázatlan lehetőséget rejthet a jövőben az élet bármely területén, így a természetvédelemben is.

Az Amerikai Egyesült Államokban már hosszú ideje felismerték a kutyákban rejlő lehetőségeket a ter-

Spanyolországban a labradort sikerrel alkalmazzák a madárvédelmi munkában

mesztvédelmi munkák segítésére. A veszélyeztetett, csökkenő állományú, valamint az agresszívan terjedő (invazív) fajok kutatásában nagy szerepük van a speciálisan kiképzett kutyák egységének, amelyek zavarás nélkül képesek nagy kiterjedésű, nehezen járható területeket átkutatni. A kutyák egyik fő feladata

nyugati részén fekvő esőerdőkben él. A kutyáknak a gorillák hullatékának és pihenőhelyeinek felderítésével nagyon nagy szerepük van a faj fennmaradásához szükséges védelmi munkálatok kidolgozásában és végrehajtásában. A kutyák nem csak a gorillák megóvásában játszanak fontos szerepet. Afrikában a gepárd

veszélyeztetett alfaj, ami azt jelenti, hogy a vadon élő populációnak nagyon nagy a kihalás veszélye. Jelenlegi becslés szerint egyedszáma 250 példány, így a világ egyik legkritikább fõemlõse, amely a Nigéria délkeleti és Kamerun

Hazánkban a sasmérgezések komoly természetvédelmi problémát jelentenek

© Horváth Márton felvételei

a rejtett vagy éjszakai életmódot folytató fajok vizsgálatához szükséges DNS-mintavételi anyagok, mint például ürülék, szőr megtalálása, amelyek vizsgálatából komplex képet lehet kapni egy adott faj egyedeinek mozgásáról, ivari megoszlásáról, állományának nagyságáról, táplálkozási szokásairól vagy akár az egészségi állapotáról is. A mintavételi anyagok mellett az élő és holt állatok, valamint növények megtalálása is fontos feladat.

Az amerikai kutyák egységei nemzetközi szinten is nagy sikereket értek el. A Cross folyó menti gorilla (*Gorilla gorilla diehli*) természetvédelmi szempontból kritikus

és a vadkutyák, Amerikában pedig a viperagyík, a kaliforniai üregtektonos, valamint a kitróka kutatásában veszik ki a részüket – hogy csak néhány példát említsünk...

Nem csak a ritka, veszélyeztetett fajok miatt lehet szükség a kereső kutyákra. A Hawaii-szigeteken előforduló, a világ 100 leggyorsabban terjedő invazív faja között lévő, más csigákkal táplálkozó afrikai szárazföldi csiga – az *Euglandia rosea* – a kártékony csigák visszaszorítására szándékosan lett betelepítve. Néhány év alatt annyira elszaporodott, hogy az őshonos csigafajok nagy része a kipusztulás szélére került. Jelenleg kutyák segítségével próbálják begyűj-

Pillanatkép a kutyakiképzésről

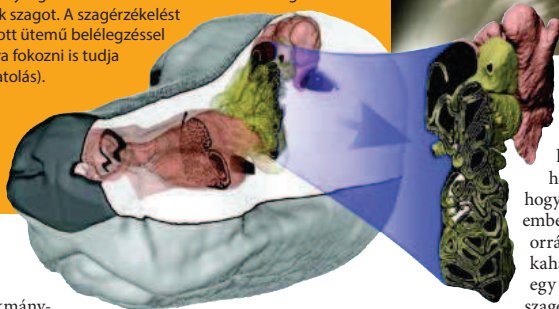
teni a rendkívüli károkat okozó csigákat.

Európában is több kezdeményezés van a kutyák természetvédelmi munkákban való alkalmazására. Spanyolországban a minket is érintő ragadozómadár-mérgezés felderítésére használják sikerrel a kutyákat.

A kutya szaglása

A kutyák számára a világ szagképek sokaságából áll. Szaglással segítségével győződnek meg az élelem fogyaszthatóságáról,

A gáznemű anyagok hatását az orrüregben lévő szaglószer veszi fel. Az orrjáratok nyálkahártyájában az orrüreg felső részében vannak az ún. szaglószejték, amelyekben a szaglóideg rostjai végződnek. A szaglás ingeret kizárólag a gáznemű anyagok. Amennyiben az orra folyadék kerül, az nem kelt szaglóérzetet, még akkor sem, ha egyébként erős szaga van. A szaglás annyiban tér el a hallástól és a látástól, hogy bizonyos tevékenységhez kötött: az általában csak lélegzőszóval érzünk szagot. A szagérzékelt fokozott ütemű belélegzéssel a kutya fokozni is tudja (szimatolás).

a zsákmány-állatok hollétéről, a fajtársak tartózkodási helyéről, mozgásáról, élettani állapotáról, továbbá a szag segítő területük határait megjelölését. A kémiai

kommunikáció lehetővé teszi, hogy az állatok speciális kémiai vegyületeket termeljenek és juttassanak a külvilágba, és ezek révén kódolás nélkül hírt és információt adjanak át a másik állat számára. Mindezek bizonyítják a kutyák szaglószerének kimagasló minőségét, amit leg-

© Orbán Zoltán

egyszerűbben azzal a példával lehet érzékelhetővé tenni, hogy egy átlagos embernek az orrában a nyálkahártyán mintegy ötmillió szagérzékítő sejt van, egy átlagos kutyának pedig kétszázmillió. Ehhez kapcsolódóan természetesen a kutya agyának az a része, amelyik az orron keresztül beszippantott illatanyagok elemzé-

sét végzi, szintén sokkal fejlettebb, és gyorsabban dolgozik, mint az emberi agynak ugyanezen feladattal foglalkozó része. Egy német juhászkutya szaglószerének mérete – amelyben szaglényeit rendszerezzi és elraktározza – hozzávetőleg 225 cm², míg az emberé mindössze 25 cm². A só például az ember számára szagtalan, a kutya viszont tíz liter vízben feloldott csipetnyi só is érzékel.

A kutyák orrának anatómiai formája és kialakítása a legtöbb esetben olyan, hogy a kilélegzett levegő oldalirányba távozik, ezért a következő belélegzők visszakérülő levegőben csak 3-5% arányban van benne a korábban kifújt, elhasznált és illatanyag-összetételét tekintve már kiemelt levegő. Ennek köszönhetően minden egyes belélegzők, szimatolások – ami gyakorlatilag egy kémiai laboratórium mintavételének és az azt követő

nagyon gyors elemzésnek felel meg – mindig új és friss mintanyagot szippant be a kutya. A szaganyagok összehasonlítása, az állat agyában bekövetkező kiértékelése tehát sokkal hatékonyabb, mint az ember esetében. Orruk köztudottan nedves, ez elősegíti a szaganyag érzékelését, és továbbítását az orrnyálkahártyához, amely az orrban található vékony csontlemezkek felületét borítja. Ezen a tekervényes lemezfelületen megtapad az illatanyag, és ez indítja az ingert az agy szaglóközpontjába.

A hallási vagy látási ingerekkel ellentétben a szaginger sokkal

© Máté Tamás

A véredek, a köz-hiedelemtől eltérően nem véreng-

ző harci kutyák, hanem speciális vadászkutyák, amelyek a felkutatásra tenyésztettek. Kiváló szaglószerüknek köszönhetően a jövőben természetvédelmi kutatásokban is szerepet kaphatnak.

kevesbé ellenőrizhető és szabályozható, következképpen sem mennyiségileg, sem minőségileg nem definiálható pontosan. A szaglás tanulmányozásával együtt járó nehézségekhez ráadásul hozzájárul, hogy gyakorlatilag lehetetlen rendkívüli finomságának tökéletes felmérése. Egy neves kutató mondta: „úgy beszélünk a kutya szaglószeréről, ahogyan a szívak beszél a színekről”.

Tény az, hogy a kutyák szaglószeréke rendkívül fejlett, és nehéz lenne előre megjósolni, hogy ezt a képességet az ember mennyire fejlesztheti, és meddig módosíthatja.

A kutya tehát a világot az orrán át „látja”. Sétáltatás közben úgyszólván „újságot olvas, televíziót néz” – vagyis megteremt sajátos világképét. S ez a világ annál izgatottabb számára, minél több, új és újabb szaggal találkozik.

Alkalmos kutyafajták

A kereső munkára leginkább azok a kutyafajták alkalmasak, amelyek minél hosszabb ideje és minél sokrétűbb munkakapcsolatban élnek az emberrel. Elsősorban a klasszikus munkakutyafajtákat (német juhászkutya, malinois) vagy vadászkutyákat (labrador, golden retriever, vizslák, véredek) szokták alkalmazni, de akár keverék kutyákkal is lehet nagyon jó eredményeket elérni. A legfontosabb tulajdonság a zsákmányszerző ösztön alapvető megléte, a játékos hajlam. Fontos a jó pszichikai adottság: a kutya legyen nyitott a külvilág felé, ne legyen félsős, bármilyen környezetben és szituációban otthonosan mozogjon.

Kiképzés

A mérge- és tetemkereső kutya és kutyaavezetőjének négy hóna-

pos képzése Európa egyik legnagyobb rendőrségi kutya-kiképző iskolájában, az ORFK Dunakeszi Oktatási Központjában történt, ahol már 1950 óta foglalkoznak szolgálati kutyák

kiképzésével. A tanfolyamot Maticsek János – nemzetközileg elismert szakoktató – vezette. A tenyésztőknel rendelkezésre álló több száz kutya közül a célra legalkalmasabbat három lépcsőben, szakmai és egészségügyi kritériumok, valamint célzott tesztek alapján választották ki a szakemberek. A tenyésztők által előválasztott kutyák közül kettővel kezdték el a képzést a Központban. Egy hónap elteltével már csak a feladatra leginkább alkalmas kutya, Falco maradt a képzésben, azonban a másik, szintén kivételes képességű kutya is a Központban maradt, hogy egyéb feladatokra kiképezhető.

A tanfolyam hasonlóan zajlott, mint más kereső kutyaknál, ám az igazi kihívást az

jelentette, hogy a kutyát úgy kellett képezni, hogy véletlenül sem értezt hozzá az általa keresett anyagokhoz, ugyanis éles helyzetben a rendkívül erős mérgek akár a pusztulást is okozhatnák. A kezdeti időszakban a szocializálás, a kutya és kutyaavezető közötti kapcsolat volt a fő feladat. Ezt követte a jelzés kialakítása, valamint a célszag megismertetése a kutyával. A keresési munkák alapja a megfelelő apportkészség, amely megfelelő motíváló erőt nyújt a feladatok elvégzéséhez. Ezt a készséget kihasználva érhető el, hogy a kutya megtalálja a keresett anyagot, amelyet ha megfelelő módon jelez, megkapja a számára rendkívül értékes jutalmat. A képzés során rengeteg különféle helyszínen gyakoroltunk, ezzel is imitálva az éles helyzeteket.

Augusztusban a kutya és a kutya-vezető egyaránt sikeres vizsgát tett, ám a képzés után is folyamatosan tartásra, és esetleg újabb célszagok megismertetésére van szükség. Szeptembertől kezdetét vehetik az éles ellenőrzések a madárvédelmi területeken, amelyekkel remélhetőleg jelentős mértékben sikerül visszaszorítani a mérgező esetek számát.

Deák Gábor

Falco

Német juhászkutya
Neme: Kan
Születési helye és ideje: Karancslapujtő, 2012. május 10.
Színe: fekete-cser
Testtömege: 25 kg
Kedvenc játéka: zsinóros labda
Legfontosabb tulajdonsága: Igazi örökmozgó, munkamániás